

Rim ýykylandan soňky paganist Ýewropa

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Rim ýykylandan soňky paganist Ýewropa RIM ÝYKYLANDAN SOŇKY PAGANIST ÝEWROPA

Günbatar Rim imperiýasynyň ýykylmagyndan soň buthana Günbatar Ýewropany birleşdirýärdi we bir bitewi ýewropa kimligi duýgusyny saklaýardy.

Bu dini ýörelge Rimiň dargamagynyň yzysüre bolup geçen syýasy böleklenmelere garamazdan sözde «butparaz» dinleri aradan aýryp dowam edipdi we ýaýrapdy.

Tutuş ýewropalylaryň ahyrsoňunda paýlaşmaga başlan ýeke-täk zady Latyn buthanasyna agzalykdy.

Buthananyň bir özi antik Rimiň mirasynyň azyndan bir bölegini gorap bilýärdi.

Bu miras buthana tarapyndan goralýan taglyma-da aralaşdy. Mysal üçin, latynça gürlenýän dil hökmünde ýitip gidenem, Italiýanyň özünde-de eýýäm VIII asyra çenli ýok bolanam bolsa «Injiliň» dili we sowatly elitalaryň arasyndaky ýazuw aragatnaşygy latyn dilindedi.

Latyn dili Rim imperiýasynyň ýerli dili bolmakdan galyp, munuň ýerine tutuş Ýewropadaky ýokary bilimli elitalaryň diline öwrüldi.

Angliýadan bilimli biri (şol döwrüň buthanasynyň agzasy) şindizem Ispaniýadaky ýa-da Italiýadaky bilimli birine deňdi, emma bu ýazyşmalar latyn dilinde bolýardy. Materigiň aşagynyň beýleki tarapyndaky kärdeşleri bilen gepleşmeselerem, olaryň ýazuw dili birdi.

Hristianlyk has öň harby taýdan hristian garşydaşlardan güýçlüdigini subut eden halklary-da, günbatar imperiýasyny ýykan german basybalyjylaryndan Wizantiýa bilen söweşen slawýan halklaryna öwürmek üçin adatdan daşary güýç görkezdi.

Dinden dine geçmeler esasanam hristian missionerleriň geň galdyryjy tagallasy we hristian dälleriň hristianlar bilen has gowy syýasy gatnaşyklary etmek isländigi sebäpli amala aşdy. Munuň bilen birlikde güýç ulanmak arkaly zorlukly dinden dine geçme wakalary-da bolup geçipdir.

Fransuz koroly Beýik Karl muny goldapdyr. Dinden dine geçmeler zorluk bilenem bolsa XI asyrda Ýewropadaky adamlaryň hemmesi hristiana, Günbatarda latyn hristianyňa, Gündogarda prawoslaw hristianyňa öwrülipdi.

Latyn buthanasy Rim merkezli papalygyň iň azyndan nominal ýolbaşçylygy aýyl-saýyl edildi – aslynda wizantiýa imperatorlary buthana bilen birlikde döwletiňem üstünde agalyk sürmäge döwtalap bolanlygyndan, günbatar we gündogar buthanalarynyň arasynda hemişelik gama döreden, bir bitewlikde hristian buthanasynyň ýolbaşçylygyna gönükdirilen papalyk ideýasydy.

Papalar diňe Günbatar buthanasynyň başynda durman, eýsem özbaşyna hökümdar bolup höküm sürerdiler we beýleki ýolbaşçylar bilen elmydama buýr-bulaşyk gatnaşyklary bardy.

Irki Orta asyrlaryň ähli döwründe (Günbatar Rim imperiýasynyň soňundan XI asyra çenli) papalar seýrek ýagdaýda Italiýanyň daşyndaky buthanalaryň hökümdary hasaplandy).

Munuň ýerine bu döwür guramaçylykly hristianlygyň has uzyn taryhynda möhüm orna eýedi, çünki birnäçe papa azyndan doktrinanyň we toparlanmanyň üstünde agalyk sürmäge hukugynyň bardygyny öňe sürdi – ýüzlerçe ýyldan soň papalar özlerinden

öňküleriniň öňe süren pikirlerine hemişe jogapkärçiligiň özlerine degişlidiginiň «subutnamasy» hökmünde seretdiler.

Muňa mysal bolup bilek irki papalaryň biri-de, VII asyryň başynda papa bolan Beýik Grigoridir.

Grigoriý henizem Rimi Wizantiýa imperiýasynyň bir bölegi hasaplaýardy, emma şol wagta çenli Wizantiýa Rim şäheriniň goragyna kömek edip biljek goşun birliklerini ugradyp bilenokdy we papalyk garaşsyzlygyny almaga höwesek garaýardy.

Netijede Grigoriý mekirlilik bilen agzala german korollaryny biri-birlilerine garşy küşgürüp oýnady, olaryň ynamyny we goldawyny gazanmak üçin magnawy agalygyndan peýdalandy.

Hem-ä ruhlary halas etmek üçin hakyky isleg-arzuwdan, hemem buthana üçin has çuň täsir görmek ýaly pragmatiki arzuwdan hristianlygy ýaýmak üçin korollygyň daşyndaky ýurtlara missionerleri ugradypdyr.

Grigoriniň agalygy harby güýje goldanmandyr we şol wagtlar hristianlaryň köpüsi Rim papasynyň (şol wagtlar ähli ýepiskoplara «kaka» manysyny berýän «papa» diýlipdir) ähli buthanalaryň baş ruhanysydygyny çaklamandyr.

Munuň ýerine Grigoriý ýaly papalar korollar bilen garşylyklaýyn peýda berýän gatnaşyklary ýola goýup we hristian missionerlik işleriniň giňelmesini sazlap, agalyklaryny kem-kemden, emma ynamly ädimler bilen berkitdiler.

VIII asyrda papalyk Rim imperatory Konstantiniň Günbatar Rim imperiýasynyň üstünde Rim papasyna ygtyýar berendigi aýdylýan Konstantiniň keremi hasaplanýan (ýüze çykyşy ýaly galp)

resminama taýýarlatdy.

Bu resminama öňümizdäki birnäçe asyrlap papalar tarapyndan köplenç «subutnama» hökmünde görkezildi.

Munuň bilen birlikde güýçli we tutanýerli papalaram güýçleriniň çäkleri babatda realist bolmaga mejburdy, birnäçe papa syýasy oňsuksyzlygyň ortasynda tagtdan agdaryldy we hatda öldürildi.

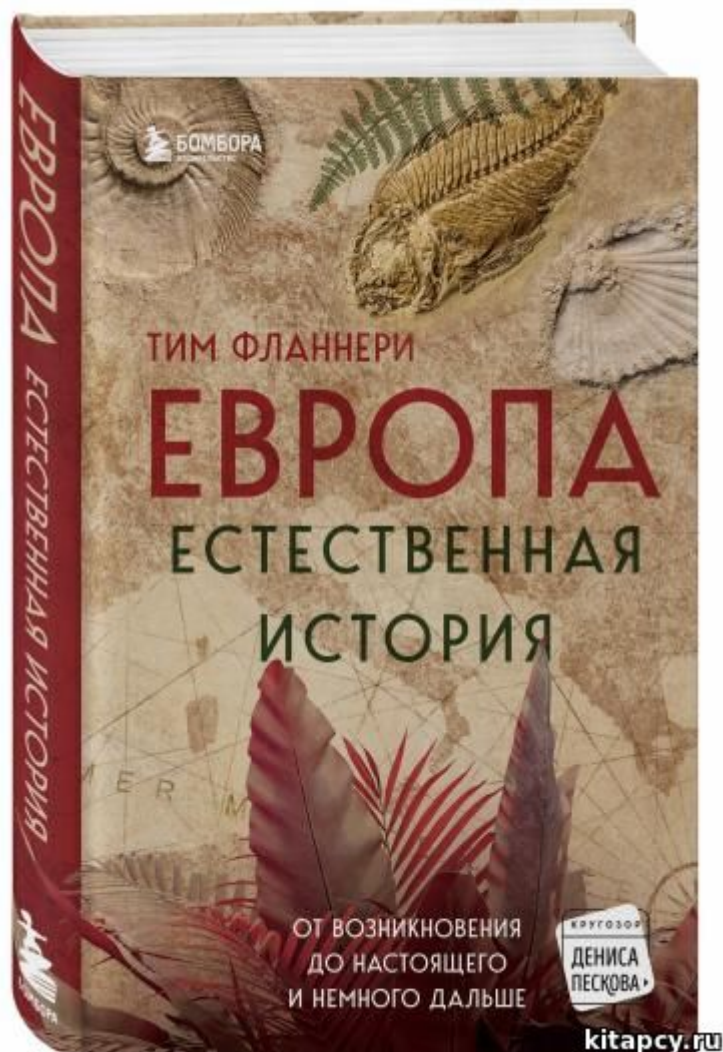
Şeýdibem, hristianlyk örän güýçli, merkezi gurama sebäpli däl-de, missionerleriň tagallasy, pragmatizmi we dünýewi dolandyryjylaryň goldawy sebäpli ýaýrady.

Bütün Ýewropada missionerleriň pagan dininiň galyndylary bilen söweşmek üçin däl-de, ony ussatlyk bilen täzeden şekillendirmek üçin resmi görkezmeleri bolupdyr.

Butparazlaryň hristianlygyň nýuanslaryna düşünmeginden has beter onuň hakykatyny kabul etmegi has möhüm bolupdyr.

Hepdäniň günleriniň iňlisçe atlary bilen bir hatarda hristianlyk bilen köne butparaz döp-dessurlaryň arasyndaky geçiş arkaly her dürli «butparaz» döp, söz, urp-adat biziň günlerimize çenli dowam edip gelýär.

(Çarşenbe Odiniň ýa-da Wotanyň günü, Penşenbe Toryň günü we ş.m.) we Eostre atly skandinaw ýaz we bereket aýal hudaýyndan «Pasha» sözünüň özi.

Mysal hökmünde, irki döwür iňlis hristian liderlerinden (has soňra apostol) Bedä ýazan hatynda Papa Grigoriý Bedä we onuň yzyna eýerijilere pagan ybadathanalaryny ýykamazlygy, olary mukaddesleşdirmegi we täzeden ulanmagy ündäpdir.

Edil şolar ýaly butparazlaryň gurbanlyk edilýän günleri-de Hudaýa we apostollara täzeden baglanyşdyrylypdyr.

Dogrusyny aýdanda, pagan medeniýetinden saplanmagyň ýerine hristianlygyň hakykatdanam has aňsat ornaşyp biljek şekilde wagyz edilmegidi.

Ruhanylar käte ybadatyň nýuanslary hakda jedel edipdir, emma esasy üýtgeşme diňe hristianlygyň ýaýramagy we buthananyň artan täsiridi.

Umut ATASEWEN,

gadymydünýä taryhçysy / @atasevenoffica

Ýekşenbe, 28.01.2024 ý. Taryhy makalalar